

Döblingi bagatell

– 13 KIS JELENET A NAGY MAGYAR SZATÍRÁBÓL –*

Modell: a Lánchídon – 1849. november 20-án – Haynau ment át elsőnek.

Elő-modell: Alexander Bach a bécsi diákforradalom kávéházi agitátorából lett Alexander von Bach államminiszter.

Csak ennyi.

(Mészöly Miklós noteszbejegyzése 1989-ből, olvasható a „Negyedik út” című esszégyűjteményben. A kötet a következő ajánlással jelent meg: A FIDESZ és az ezredvég fiataljainak.)

A szöveggönyv Széchenyi István 1857-ben kelt írásai alapján készült¹

Szcenarista: vargadramviktor

Előhang villamoscsikorgással

Oké, Arany meglépte rá a *Walesi bárdokat*, Illyés az *Egy mondatot*, Petri meg egyenesen, mint hal a vízben, úgy ficáinkolt benne. Mármint a zsarnokságban. Mármint poétikailag. De mit csináljon egy dramaturg? Dramatizáljon magában kacéran? Kinek, hová, minek? Műhelyét szétverték, a játszóársak fogyóban, hangról hangra ismeri már a Farkasréti temető melletti nagy kanyarban hogyan csikorog az 59-es villamos. Ez legyen tán háziszínpadának muzsikáltatója? Miért ne? Legyen ez. Adja meg ez a hangot. Végteére, miből élünk? Holtakból, emlékekből és kései felismerésekből – dűnnyögi maga elé a dramaturg, miután a Magyar Tudományos Akadémia szétverésének évadán szolgálatba helyezvén magát, egybeolvasta végre Széchenyi *Nagy Magyar Szatíráját* Béla fiához intézett intelmeivel, valamint néhány, feleségehez írott levelével, és rácsodálkozott arra, hogy ezek a szövegek mekkora erővel világítják meg egymás mögöttes barlangmélyeit. „*Bach – Bach – nincs mindenütt Tihanyi Echo. – És ezért csak ach, ach...*” – vési be Széchenyi dohogva a jegyzetfüzetébe. Istenem, de ismerős – sóhajt fel a dramaturg, mert azt

* A 13 kis jelenetből lapunk nyomtatott oldalain egyet közlünk, a többi a www.ketezer.hu oldalon lesz olvasható. – *A szerk.*

ugyan nem tudná megmondani, hogy pontosan mi az értelme ennek a Bach Sándor-féle Együttműködési Rendszerben kelt bejegyzésnek, de a néhány odavetett szóból áradó csömör és undor tökéletesen átélhető a számára. A korszak névadója nyilatkozatokat ad, tárgyalásokat folytat, kézjeggyével lát el, óva int, látogatást tesz, előterjeszt, kitüntet, felavat... és tönkretesz és lezülleszt mindent, amihez csak hozzáér. „*Én a magyar Akadémiát nem ugyan tyűk-szemnek, de mégis olyas valaminek tartom, melytől csak úgy menekülhetni, – ha tőtől-talpig kipusztítatik*” – adja a *Szatírában* Bach szájába a szót Széchenyi, és beleremeg a gondolatba, hogy az általa 1825-ben alapított intézmény tönkretételére irányuló kormányzati ármány során elsőszülött fiának gyöngéit is megpróbálhatják majd kihasználni. Ezt nem szenvedheti. Harcba száll az Akadémiáért, a hazájáért, a fia lelki üdvéért... és szeretetéért. Kilencedik éve él elmeogyógyintézetben, se cselekvési tere, se társadalmi befolyása, az égadta világban semmilyen fegyvere nincsen. Csak a képzelőereje.

A *Nagy Magyar Satíra* drámai alapanyagként való tanulmányozására Lányi András Széchenyi-tanulmánya² inspirált, a jelenetsor finomhangolásában Parti Nagy Lajos észrevételei segítettek. A darab kizárólag eredeti Széchenyi-szövegeket tartalmaz, ezek egybegyűrásában és szituálásában viszont – hej, Rákóczi, hej, Esterházy! – teljesen szabad kezet adtam magamnak.

Széchenyi bul/bül-jeit – ahogyan ő azt első magyar nyelvű, *Lovakrul* című munkájának kiadásakor kérte, mondván számára ez a ragozási hangzsváltozat kedvesebb³ – érintetlenül hagytam. Hiába, mindenkinek megvan a maga heppje, az enyém például az, hogy a Rádiószínház szétverését követően készített munkáimat a gmail-címem után felvett vargadramviktor néven jegyzem.

Háziszínpadom játékterét ez alkalommal a *Hejettes Szomlyazók* művészcsoport *Döbling* c. installációjának⁴ mintájára rendeztem be, azzal a kiegészítéssel, hogy a fehér falakon az elmeogyógyintézeti rekvizitumok és fekete árnyalakok mellett egy közeledő villamos sziluettje is látható.

1. jelenet

A színen – támlájával a nézők felé – egy ócska forgófotel áll, előtte szőnyeg.

*A támla takarásában ülő Sz. egy
papírkoronát nyújt ki a fotel jobb oldalán.*

Őfelsége Ferenc József apostoli Császár!

A bal oldalon egy papírcsákót nyújt ki.

Bach Sándor, Isten kegyelméből született bécsi polgár!

A császár kegyelméből báró, miniszter.

Befordul a fotellal a közönség felé és újra a koronát mutatja.

Fungáló parancsár.

A csákót mutatja.

Premier dirigens.

A koronát mutatja.

Kiaszott kedélyű vámpír.

A csákót mutatja.

A legrókább róka.

A koronát mutatja.

Trotli-Tartuffe, aki azon spekulálódik, hogy a külföld és Európa
őt törvényes magyar királynak tartsa,

Magyarországon pedig zavartalanul úgy sáfárkodhassék, mint hódító,

– következésképp a magyar nemzet őt úgy szeresse

és úgy becsülje, mint kegyes atyját, de egyszersmind úgy féljen

és úgy rettegjen tőle, mint bárány a farkastul,

mely kettős szerepét ha eljátszani képes, – akkor hókuszpókusz dolgában
az ördögös Bosco mágus igazi kontár hozzá képest.

A csákót mutatja.

Bach pedig egyenesen második Cagliostro, ki az egyetem aulájából
mint forró főszónok kilépve, oly szaporán bele tudta simítani magát
az új idők kombinációiba, hogy független liberális egyénből
hamarost függő udvari miniszter lett.

*Fejébe csapja a csákót, felpattan és eljuttassa,
amint Bach az uralkodóhoz beszél.*

Mily kimondhatatlan kényszeret lüktet ereimben, Kegyelmes Császárom,
hogy Felséged engem bizalmával megajándékozott!

Ó, édes Feri Jóskám, én sírni tudnék az örömtül!

*A csákót lekapja, a koronát fejébe
nyomja, s már császárként replikázik.*

Ne sírjon, inkább kérjen magának valami gráciát!

Szent István-keresztje már van.

Korona le, csákó fel.

Meg kell vallanom, hogy mikor Felséged engem avval
megstemplizni méltóztatott és megláttam magamat a nagy tükörben,
szinte hallám boldog anyám másvilági hangját,
ki kacagva e szavakat intézi hozzám:

Sanyi, hát te hogy nézel ki?!

Csákó le, korona fel.

Kérjen hát valami mást.

Korona le, csákó fel.

Ó, lovagi Császárom, nem kérek én semmit, mert már ezerszer meg vagyok
– valamint hátra, úgy előre – mindazért jutalmazva, amit tettem és még ten-
ni fogok.

És minden pletykák, rágalmak és ellenem irányuló gyalázkodások dacára,
öntudatom azt súgja, hogy Szent István bizonyosan kimondhatatlanul
örülne

és legnagyobb megtiszteltetésnek tartaná, ha megtudná,
hogy én nemcsak nagykeresztes vitéze, de Magyarországot tekintve,
némileg – jóllehet inverze – még reprezentánsa is vagyok;
mert ha ő megalkotta és – részben – fel tudta építeni Magyarországot,
jótállok, hogy én – részben – megint szétbontom és végképp meggyilkolom,
csak kegyes jó apostoli Császárom ne vonja meg tőlem kegyelmét.

Csákó le, korona fel.

Ön meg lehet győződve, hogy császári kegyelmem Ön iránt
soha nem fog gyengülni – míg hasznát vehetem.

Korona le, csákó fel.

Csókolom Felségednek kezét, lábát stb. stb.

*Leveszi a csákót, de a koronát nem
teszi a fejére, hanem csak felmutatja.*

Profosz és hóhér.

A csákót mutatja.

Fifikás fika.

A csákót és a koronát is leeresztvén, összegzi helyzetét.

A legnagyobb hiba abban van, hogy én tébolydában vagyok.

JEGYZETEK

1. A darab írása során az alábbi Széchenyi-kiadványok szövegkiadására támaszkodtam: Gr. Széchenyi István döblingi irodalmi hagyatéka. I–III. kötet (szerk. Károlyi Árpád, Tolnai Vilmos) Budapest, 1921–1925. Gróf Széchenyi István intelmei Béla fiához, szerk.: Fenyő Ervin, Magvető Kiadó, 1985. Széchenyi István válogatott művei III. köt. Önismeret, szerk.: Spira György, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1991. A német nyelvű levelek és intelmek részletei Soltész Gáspár és Váradi József fordításának felhasználásával a magyarul írott Önismeret/Nagy Magyar Szatíra nyelvhasználatához igazítva kerültek be a szöveggönyvbe.
2. Lányi András: „Egy Karamazov a fogalmak világában”. *Holmi*, 1991. szept. III. évf. 9. sz.
3. Lásd Széchenyi 1828. szeptember 16-án kelt levelét a Felső-Magyarországi Minerva szerkesztőségéhez: „Méltóztassék egyébiránt kegyesen a bul-aimat és büi-eimet, úgy mint egyéb különösségeimet szűzen hagyni, mert én így jobbnak (tartom) s szebbnek látom.” In Gróf Széchenyi István levelei I. kötet, szerk. Majláth Béla, Budapest, 1889, 90.
4. Hejettes Szomlyazók: Installáció gróf Széchenyi István utolsó alkotói periódusának és halálának emlékére – Először bemutatva: Ernst Múzeum, 1988.

© Döbrentey Dániel, Ostuni

© Döbrentey Dániel, Alberobello